

Comunități active

în conservarea mediului

Când vom plăti pentru câte deșeuri producem?

Proiect derulat de:

Material realizat cu sprijinul financiar Active Citizens Fund România, program finanțat de Islanda, Liechtenstein și Norvegia prin Granturile SEE 2014-2021. Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Granturilor SEE și Norvegiene 2014-2021; pentru mai multe informații accesați www.eeagrants.org.

În iunie 2021, Fundația Comunitară Cluj a început implementarea unui proiect finanțat din fonduri norvegiene al cărui obiectiv a fost implicarea comunităților locale în protejarea mediului înconjurător.

Împreună cu actorii publici, privați și cetățeni din Băișoara și Bonțida, am aflat că cea mai gravă amenințare de mediu în cele două localități sunt deșeurile. Ne-am bucurat să constatăm că această concluzie venea în contextul implementării unui nou sistem de management a deșeurilor la nivelul județului Cluj.

Pornind de la speranța că majoritatea problemelor legate de deșeuri, în cele două comunități, vor fi rezolvate de acest nou sistem, ne-am propus să înțelegem cum funcționează și să-l promovăm în rândul cetățenilor, cu accent pe reciclare, re folosire, reutilizare, compostare.

Când am demarat proiectul, la Băișoara se implementa deja noul sistem, iar pentru Bonțida se aștepta finalizarea procedurii de licitație (contractul a fost semnat în a doua parte a lui 2022, cu aceeași companie care asigură salubritatea și la Băișoara - Supercom).

Din păcate, din ce am reușit să aflăm până acum, noul sistem de management al deșeurilor nu doar ca nu rezolvă problemele existente, ci pare să creeze noi dificultăți și obstacole în vederea unui comportament sustenabil și asumat.

Cum va funcționa sistemul la sat?

Văzut din Cluj, foarte bine. Din spusele celor de la Asociația de Dezvoltare Intercomunitară ECO-Metropolitan (ADI) - care s-a constituit în scopul înființării, organizării, reglementării, exploatarei, monitorizării și gestionării în comun a serviciului de salubritate a localităților pe raza de competență a unităților administrativ - teritoriale membre și Supercom, compania de salubritate care a câștigat contractul la Cluj, procesul de implementare este următorul:

1. Fiecare gospodărie va face un contract individual cu firma de salubritate
2. Odată semnat, gospodăria va primi tomberoanele pentru colectarea selectivă
3. Mașina companiei de salubritate va ridica și cântări deșeurile
4. Fiecare gospodărie va fi facturată exact pentru cantitatea de deșeuri ridicată.

Până aici, sistemul pare unul echitabil și aliniat dezideratelor naționale și europene - poluatorul plătește. Prin acest sistem se încurajează colectarea selectivă și chiar reducerea cantității de deșeuri: "Dacă produci mai puține deșeuri, cântărim mai puțin, facturăm mai puțin".

Din păcate marele probleme se ascund în detaliile mici.

Cel mai mare "Așa nu!" înainte să intrăm în detalii

Încercând să contribuim la o comunicare mai eficientă, ne-am oferit să facem designul unui flyer care ar explica ce se întâmplă, odată cu implementarea noului sistem de management al deșeurilor în localitățile din județ.

Am aflat cu stupeoare că, în conformitate cu noul sistem, deșeurile reciclabile au un preț mai mare, per kg, decât deșeurile menajere pentru zonele rurale. Într-un efort de a convinge oamenii să colecteze selectiv, ne-am trezit în situația de a le comunica nu doar că trebuie să își schimbe comportamentul și să facă un efort suplimentar pentru a selecta deșeurile, ci și că trebuie să plătească mai mult pentru ridicarea lor.

Reprezentanții ADI au ținut să ne asigure că, de fapt, e o măsură temporară. Odată ce deșeurilor vor fi transmise către valorificare, iar firma de salubritate va fi compensată de către OIREP-uri pentru acele deșeuri, Supercom va reduce proporțional factura, iar taxa pentru reciclabile ar putea ajunge chiar la zero. Însă această explicație pare destul de nesigură, cu foarte mulți de "dacă" și are puține șanse să schimbe atitudinea oamenilor față de felul în care se raportează la deșeuri.

Acum să intrăm în detalii

La nivel de relație gospodărie - Supercom totul e clar, dar nimic nu e sigur.

Viziunea ADI și Supercom definește zona rurală a județului Cluj uniform - cu gospodării și case amplasate de-a lungul drumurilor circulabile și accesibile. Respectiv contractarea nu ar fi decât o formalitate. Însă realitatea este puțin mai complexă, și avem două exemple în acest sens, care arată că abordarea generalistă nu face decât să creeze neînțelegeri la nivelul comunităților locale.

Băișoara și stațiunea Muntele Băișorii

Dacă în sat se pot face contracte, și oamenii probabil pot respecta orarul de ridicare a deșeurilor, cu totul alta este situația în stațiunea Muntele Băișorii, unde sunt foarte multe case de vacanță, amplasate în locuri mai greu accesibile și locuite sporadic. Drept urmare, foarte puțini proprietari de case de vacanțe au acceptat să facă contract cu Supercom, pentru că firma de salubritate nu poate ridica deșeurile de la locațiile unde se află acestea (de multe ori la 2-3 km de drumul principal la care are acces mașina de salubritate). În plus, orarul de colectare fiind unul fix, nu poate fi respectat de proprietarii caselor de vacanță, care nu sunt permanent la locație. Soluția Supercom pentru accesibilitate a fost recomandarea ca proprietarii să aducă tomberoanele la drumul principal, de-a lungul rutei de colectare, chiar dacă aceasta presupune 2-3 km de mers cu tomberonul pe drum de munte.

Desigur, exista în caietul de sarcini o prevedere pentru o astfel de situație, și anume amenajarea punctelor de regrupare - locuri unde proprietarii caselor de vacanță pot duce oricând deșeurile, pentru a putea fi ridicate fără ca firma de salubritate să depindă de prezența lor. Însă asta presupune implementarea a două tipuri de sisteme de facturare în cadrul unui singur UAT, ceea ce poate duce la un comportament nesustenabil din partea celor ce plătesc per kg, care ar putea alege să-și ducă deșeurile la acele puncte de colectare, pentru care sunt facturate casele de vacanță (inclusiv agenții economice practică acest lucru). Mai mult, având în vedere că sunt de-a lungul traseului de acces în stațiune, în aceste puncte de regrupare ar ajunge și gunoiul generat de turiști. În ambele cazuri, factura pentru aceste puncte de regrupare nu ar reflecta cantitatea de deșeuri produsă de cei care ar trebui să o achite. Primăria, în același timp, nu poate suplimenta/plăti pentru acestea din bugetul local, pentru că Muntele Băișorii este doar stațiune turistică de interes local, iar administrația publică nu are posibilitatea legală de a cere turiștilor o taxă de stațiune care să acopere cheltuielile pe care le produc prin prezența lor.

Astfel, apare întrebarea legitimă: cine plătește pentru deșeurile adunate în punctele de regrupare? La soluția propusă de noi - de a amenaja punctele respective cu camere de monitorizare și porți cu acces doar pentru casele/gospodăriile arundate la acest spațiu, atât Primăria cât și Supercom au indicat că nu este clar cine ar putea să-și asume această investiție. Ca urmare, Supercom a încercat să convingă locatarii din zonă să semneze totuși contracte individuale (la data de 07.12.2021, se reușise semnarea a 6 asemenea contracte, dintr-un total de aproximativ 800 de case de vacanță).

Iara - contracte de gospodărie la bloc

Deși logica contractelor individuale este potrivită doar gospodăriilor (având în vedere necesitatea de a alocă tomberoane individuale fiecăreia), la Iara, lângă Băișoara, Supercom a semnat contracte cu locatarii unui bloc de 4 etaje. Și asta pentru că probabil nu se anticipează existența unor blocuri altundeva decât în zonele urbane ale județului.

Evident că nu au fost livrate tomberoane individuale fiecărui apartament, cei de la Supercom ridicând deșeurile din tomberoanele mari de lângă bloc, rămase moștenire de la firma de salubritate care s-a ocupat de zonă înainte. În acest caz, facturarea, a explicat Supercom, se face estimativ, sau mai bine zis în medie: cantitatea de deșeuri se împarte la numărul de contracte. Evident că acest sistem reduce la zero orice efort de a avea un comportament sustenabil, ba dimpotrivă, încurajează un comportament dăunător: locatarii care au refuzat să semneze contractul cu Supercom folosesc un serviciu pentru care plătesc vecinii lor.

Campanii de colectare a deșeurilor mari și din construcții, țeluri ambițioase, implementare inexistentă

Conform caietului de sarcini în baza căruia s-a făcut licitația serviciilor de salubritate câștigate de Supercom, compania de salubritate se obligă să organizeze, cu titlu gratuit, 12 campanii anuale de colectare a deșeurilor voluminoase și încă 12 campanii pentru colectarea deșeurilor din construcții, costul acestora urmând a fi acoperit din taxa de salubritate aplicată contractelor individuale.

La solicitarea noastră și în cooperare cu Primăria din Băișoara am identificat locurile unde ar putea fi amplasate containerele pentru colectare, am sugerat datele pentru organizarea campaniilor și am comunicat Supercom locațiile, datele și persoana de contact de la nivel local. Deși am făcut lucrul acesta în aprilie 2022, până în octombrie 2022, Supercom nu a organizat nici o astfel de campanie.

Reprezentanții firmei au confirmat că este o obligație care trebuie respectată, dar mereu au comunicat motive pentru care încă nu o pot face (e.g. nu e gata centrul de regrupare, nu sunt containere, un schimb de directori la Supercom). Neîndeplinirea acestei obligații contractuale nu s-a reflectat într-o reducere a taxei plătite de cetățeni pe contractele individuale.

Comunicarea - un dialog a mușilor cu surzii, cu toții bine intenționați

În încercarea de a învăța despre noul sistem de management al deșeurilor, toate părțile implicate - ADI, Supercom, autoritățile locale - au fost deschise să ne descrie și detalieze pe marginea acestuia. Cu puțină insistență, am reușit să organizăm întâlniri aparent eficiente cu reprezentanții tuturor acestor instituții. Totuși când a venit vorba despre o asumare pe acțiuni concrete, lucrurile au devenit incerte. În plus, de cele mai multe ori am primit răspunsuri sau feedback după un șir lung de emailuri, urmate de mesaje și telefoane. În condițiile în care am acționat ca un ONG reprezentativ la nivelul Clujului, nu putem decât să presupunem că unui cetățean obișnuit i-ar fi multe mai greu să obțină niște răspunsuri.

Am observat că nu există nici un canal de comunicare directă între Supercom, ADI, autorități locale și cetățenii. Dincolo de dispeceratul Supercom, care are mai degrabă o funcție tehnică, cetățenilor nu le este comunicată o modalitate de feedback pentru serviciile de salubritate. Din păcate, planul de management al deșeurilor nu pare să ia în considerare aspectele locale, respectiv pare să neglijeze complet specificul zonelor rurale, cum ar fi de exemplu zonele de munte unde locuințele pot fi greu accesibile.

În aceste condiții, nimeni nu poate răspunde la întrebarea din titlu: „Când vom plăti pentru cât gunoi producem?”, iar asta nu este deloc de natură să ne stimuleze să acționăm în spiritul protecției mediului.

Ostacole, cauze și posibile soluții în aplicarea noului sistem de management al deșeurilor

Pentru că am fost surprinși de numărul foarte mare de necunoscute și puncte de tensiune aduse de noul sistem de management al deșeurilor, am decis să facem un inventar al problemelor pe care le-am identificat noi și să distribuim acest document către UAT-urile din județul Cluj, deoarece ele sunt cel mai afectate, în cazul unei implementări defectuoase. Și asta pentru că administrația locală va trebui să suporte costurile pentru colectarea deșeurilor din spațiul public sau de la cetățenii care nu au contract de salubritate, urmând să recupereze aceste costuri de la cetățeni, însă în lipsa unor reglementări explicite în acest sens.

În tabelul de mai jos am adăugat problemelor identificate de echipa Fundației Comunitare Cluj*, cauzele care stau la baza lor precum și posibilele soluții.

* Informațiile au fost obținute din discuții cu actorii implicați - din moment ce Fundația nu este parte contractantă, nu am putut vedea exact contractele de salubritate și am lucrat pe caietul de sarcini și pe informațiile furnizate de ADI Eco-Metropolitan, primăriei și Supercom.

OBSTACOLE	CAUZE	POSIBILE SOLUȚII
Procesul de contractare a serviciilor de salubritate se desfășoară într-un ritm lent, ceea ce duce la confuzie legat de cine plătește, de fapt, pentru ridicarea deșeurilor. În lipsa reglementărilor, s-a ajuns și la situația absurdă în care firma de salubritate a facturat deșeurile de la nivelul întregii comunități pe contractele existente, astfel că gospodăriile de bună credință au ajuns să plătească și pentru cele care nu au încheiat contracte.	Principală schimbare, în noul sistem de management al deșeurilor, îl constituie contractele individuale semnate pe gospodării (până acum, contractul era între firma de salubritate și primărie). Pentru că nu s-au desfășurat campanii eficiente de informare și popularizare, multe gospodării nu știu că trebuie să semneze un contract pentru salubritate, sau au o reticență în a o face. Soluția pe care o recomandă în acest caz ADI Eco Metropolitan - stabilirea, de către primărie, a unei taxe de salubritate pentru aceste gospodării - nu face decât să transfere din nou responsabilitatea pentru managementul deșeurilor la autoritățile locale.	Implicarea actorilor locali (primărie, biserică, firme private) în procesul de semnare a contractelor. Acest lucru trebuie făcut în coordonare cu ADI și Supercom, pentru a clarifica necesitatea contractării și riscurile, în cazul în care rata de contractare rămâne redusă. Organizarea de campanii de înștiințare și conștientizare. Extrem de important este ca aceste campanii să aducă reprezentanții companiei de salubritate în comunități, pentru a putea explica cetățenilor în ce constau principalele modificări la sistemul de management al deșeurilor.
În unele cazuri, este dificil de aplicat contractul individual pe gospodărie sau cântărirea individuală.	În mediul rural sunt situații în care este vorba fie despre locații mai greu accesibile autospecialelor, fie despre construcții de tip bloc, în care locatarii nu sunt constituiți într-o formă asociativă și logistic nu este suficient spațiu pentru depozitarea pubelelor pentru toate fracțiile per contract.	Conform caietului de sarcini, se poate opta pentru aplicarea contractelor individuale sau se poate aplica o taxă locală pentru salubritate. Pot fi amenajate puncte de regroupare care să fie arondate unor gospodării.

OBSTACOLE	CAUZE	POSIBILE SOLUȚII
În unele zone, firma de salubritate stabilește în continuare taxa în funcție de cantitatea totală de deșeuri colectată, împărțită la numărul de contracte semnate, deși Caietul de sarcini care stă la baza contractului de gestiune a serviciului de salubritate promovează principiul „plătești cât arunci”.	Operatorul de salubritate are probleme legate de sistemul de cântărire (care nu este funcțional în toate zonele) și cu sistemul de centralizare a datelor, care stă la baza facturării individuale, de unde și imposibilitatea facturării pe cantitatea efectivă de deșeuri produsă.	Punerea în funcțiune a sistemului de centralizare și stabilirea de sancțiuni contractuale concrete, față de firma de salubritate, pentru neconformare.
Firma de salubritate nu organizează cele 12 campanii anuale de colectare a deșeurilor voluminoase și cele 12 campanii de colectare a deșeurilor din construcții pe care și le asumă cu titlu gratuit (costul acestora va fi acoperit din taxa de salubritate aplicată contractelor individuale). Din această cauză continuă să existe deșeuri aruncate în zone interzise.	Din păcate, acest aspect nu a fost comunicat clar îndeajuns UAT-urilor astfel încât acestea să fie conștiente că au dreptul să solicite aceste campanii. Mai mult, în Caietul de sarcini nu este precizat cine se ocupă de stabilirea locațiilor în care se va face colectarea în aceste campanii.	Este necesar ca primăriile să stabilească și să transmită operatorului localizarea punctelor în care să fie amplasate containerele de colectare și datele în care aceste campanii vor fi derulate. Aceste informații trebuie comunicate oficial către Supercom și solicitat un răspuns oficial, astfel, în situația în care Supercom nu își onorează obligațiunile, să poată fi tras la răspundere în conformitate cu contractul. Stabilirea datelor și a locațiilor trebuie făcută de comun acord cu UAT-urile și Supercom, ulterior e de datoria autorităților locale să comunice către cetățeni programul acestor campanii.
În noile contracte, costul ridicării deșeurilor reciclate este mai mare decât al ridicării deșeurilor menajere. Oamenii nu sunt motivați să selecteze deșeurile. 1 tonă de deseu rezidual și biodegradabil în mediul rural costă 490,81 RON (sau 1.26 RON/persoană în funcție de modalitatea de facturare aplicată de operator). 1 tonă de deșeu reciclabil în mediul rural costă 566,02 RON (sau 3,20 RON/persoană în funcție de modalitatea de facturare aplicată de operator).	Deși Supercom acceptă să preia și să transporte gratis deșeurile reciclabile din mediul rural, costul de procesare a acestora este facturat către consumatori (persoanele contractante). ADI Eco-Metropolitan subliniază faptul că odată ce Supercom va recupera costurile pentru procesarea deșeurilor de la OIREP-uri (Organizații care Implementează obligațiile privind Răspunderea Extinsă a Producătorului) factura finală către consumatori va scădea. Totuși acest lucru nu este scris explicit în contractul de salubritate și nu avem motive să întrevădem o scădere a cuantumului facturii, odată ce aceste costuri vor fi aprobate și acceptate.	Din păcate nu există soluții simple sau rapide la această situație. Fundația Comunitară Cluj a sugerat că o posibilă soluție ar fi fost finanțarea de către Supercom a costurilor de procesare, având în vedere faptul că acestea urmează a fi recuperate de către Supercom de la OIREP-uri. În acest scenariu, cetățenii ar beneficia de gratuitate pentru deșeurile reciclate și ar fi încurajați să recicleze în cantități mai mari. Pentru implementarea acestei decizii este nevoie, însă, de cooperarea UAT-urilor, în cadrul ADI.

Lipsa infrastructurii pentru colectarea selectivă face dificilă atingerea obiectivului asumat prin noul sistem de management al deșeurilor: reducerea cantității de deșeuri depozitate. Dacă nu sunt colectate selectiv, gunoaiele nu pot fi reciclate, reutilizate, refolosite sau compostate (în cazul deșeurilor biodegradabile) și ajung tot la groapa de gunoi. Iar selectarea după colectare presupune costuri ridicate, care sunt reflectate în factură.	Numărul de tomberoane pentru colectarea pe fracții nu este suficient pentru a acoperi necesarul. Încă există gospodării care nu au primit tomberoane.	Suplimentarea numărului de tomberoane, pentru ca fiecare gospodărie să dispună de infrastructura necesară colectării selective. Este necesar același lucru și pentru accelerarea procesului de aplicare a compostării individuale la sursă. Solicitarea, de la Supercom, a unui calendar de distribuție a tomberoanelor, astfel încât să existe o claritate în legătură cu perioada în care se planifică acoperirea completă. Stabilirea de sancțiuni concrete, față de firma de salubritate, pentru neconformare.
Lipsa unui canal clar de comunicare cetățeni - UAT - companie de salubritate - ADI.	Noul sistem de management al deșeurilor are multe aspecte care trebuie clarificate cu beneficiarii. În acest context, lipsa unei platforme de dialog continuu nu face decât să crească neîncrederea cetățenilor în acesta.	Stabilirea unor persoane de contact de la Supercom care ar putea veni în UAT-uri și organizarea întâlnirilor cu administrația locală pentru a explica exact modul de lucru în noul sistem de management al deșeurilor. Un reprezentant ADI poate participa la întâlnire, având în vedere rolul de coordonare pe care l-a avut ADI în cadrul procesului de până acum.

Editori
Fundația Comunitară Cluj
ianuarie 2023

Material realizat cu sprijinul financiar Active Citizens Fund România, program finanțat de Islanda, Liechtenstein și Norvegia prin Granturile SEE 2014-2021. Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Granturilor SEE și Norvegiene 2014-2021; pentru mai multe informații accesați www.eeagrants.org.